

6. Шепітько В. Ю., Журавель В.А. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр.; редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків, Право, 2009. Вип. 18. С. 185–192.

7. Салтєвський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Харків: Консум, 2001. Ч. 2. 420 с.

8. Олійник С.В. Початковий етап та основні напрями розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : автореф.. дис... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2016. Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 20 с.

Балицька Вікторія Олегівна,

здобувач вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової

діяльності Національної академії внутрішніх

справ кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України змінило життя українців. На жаль, Україна зазнає найстрашніших втрат, які завдає війна – це людські життя. Тому проблема збереження життя людини є найголовнішою, але також потребує нашої уваги ті люди, які загинули і їх тіла потребують ідентифікації або ті, які зникли безвісти.

Сучасний світ потребує сучасне розв'язання проблем, тому на сучасному етапі варто приділити увагу розшуку безвісти зниклих та ідентифікації загиблих осіб завдяки геномної інформації людини.

Геномна інформація- це відомості про генетичні ознаки людини, тобто фактично це генетичні дані (зразки ДНК). Якщо розглядати з точки зору законодавства про захист персональних даних, то геномна інформація відноситься до чутливих персональних даних, та відповідно, підлягає гарантіям захисту (ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних», ст. 6 Конвенції Ради Європи № 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та ст. 9 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та

про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) [1].

Міжнародний досвід свідчить про ефективність методу збору та зберігання геномної інформації для розслідування злочинів. Наприклад, у США з 1994 року працює програма зі створення лабораторій комбінованої системи ДНК-індексу – CODIS. Ця система має три рівні: місцеві системи, системи штатів та національна система індексів. Також існують 3 індекси для зберігання профілів ДНК: індекс злочинців, арештованих та профілів, зібраних з місця злочину. Кожен штат має низку правил, що регулюють, які саме профілі можуть входити до бази даних штату. Станом на кінець 2021 року CODIS містив понад 14 мільйонів профілів злочинців та 4,5 мільйони профілів заарештованих. І використання цієї бази допомогло у більш ніж 500 000 розслідувань [2].

09 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Геномна інформація відіграє важливу роль при розслідуванні правопорушень, окрім цього, геномна інформація може використовуватися з метою розшуку безвісти зниклих та ідентифікації загиблих осіб. Така можливість є особливо актуальною в період воєнного стану. Хоч можливість проведення комплексних генетичних експертиз передбачена національним законодавством, але для пошуку безвісти зниклого необхідно досліджувати зразки його близьких родичів (якщо вони є) або особисті речі. У випадку з обробкою даних родичів потрібно отримувати їх згоду на оброблення їхніх персональних даних, після чого можна буде внести їхні генетичні ознаки до бази даних ДНК для проведення пошуків на спорідненість [3].

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» передбачається особливий порядок обов'язкового відбору біологічного матеріалу під час воєнного стану у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, а також членів добровільних формувань територіальних громад. Не під час воєнного стану відбір буде здійснюється за бажанням особи, тобто лише на підставі заяви особи та за її згодою. Такий підхід дозволяє в умовах воєнного стану, у разі необхідності, проводити молекулярно-генетичну експертизу загиблих осіб, а отже членам їх сімей отримати тіло загиблого захисника для поховання. Відбір біологічного матеріалу цієї категорії проводиться за кошти державного та місцевого бюджетів [3].

Добровільна державна реєстрація геномної інформації проводиться на платній основі. При цьому безкоштовно проводиться добровільна реєстрація геномної інформації осіб, зазначених у частині шостій статті 6 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» передбачається особливий порядок обов'язкового

відбору біологічного, а саме: близьких родичів осіб, зниклих безвісти до яких належать біологічні батько, мати, у разі їх відсутності – діти, а у разі відсутності дітей – брати, сестри або інші біологічні родичі по материнській чи батьківській лінії [4].

Також існують ризики щодо обробки геномної інформації, пов'язані перш за все з доволі тривалими строками зберігання такої інформації та потенційною загрозою витоку інформації, адже право на використання такої інформації належить широкому колу суб'єктів. З урахуванням законодавства у сфері захисту персональних даних саме володілець (контролер) даних повинен вживати всіх організаційних та технічних заходів для забезпечення безпеки даних, що обробляються.

Проте, відповідно до закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» відсутні чіткі гарантії та запобіжники щодо попередження ризику втрати геномної інформації чи її витоку, а також не закріплені обов'язок володільця (контролера) повідомити особу про такі порушення безпеки персональних даних. Фактично питання запобігання ризику розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу, чітко врегульовано лише щодо обміну геномною інформацією з іншими країнами чи міжнародними організаціями під час кримінального провадження. Крім того, зважаючи на тривалі строки зберігання, у Законі України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» не конкретизовані питання можливості вилучення геномної інформації у зв'язку зі смертю особи, яка її надала, що необхідно для того, щоб мінімізувати ризики доступу до персональних даних родичів такої особи. Так само відсутні положення щодо права на відкликання згоди на обробку видалення геномної інформації особою, яка їх надала [4].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» Електронний реєстр є державною власністю, власником якої є Міністерство внутрішніх справ України, а адміністратором – уповноважена Міністерством внутрішніх справ юридична особа, що належить до сфери його управління або перебуває у його підпорядкуванні. Порядок доступу до геномної інформації та її використання визначається держателем Електронного реєстру, тобто МВС.

Таким чином, фактично система державної реєстрації повністю належить компетенції МВС, орган відповідальний і за розслідування злочинів. Однак при цьому в Законі відсутні належні та достатні гарантії щодо корупційних ризиків чи запобігання зловживання інформацією [4].

Попри недоліки, аналізуючи інформацію з матеріалів міжвідомчої науково-практичної конференції за перший квартал минулого року на обліку в Центральному обліку генетичних ознак людини перебувало більше 72000 ДНК-профілів з них: 20000 ДНК-

профілів слідів біологічного походження з місць нерозкритих злочинів; 14305 ДНК-профілів підозрюваних осіб; 1696 ДНК-профілів безвісти зниклих осіб (речі зниклих); 11000 ДНК-профілів невпізнаних трупів; 23500 ДНК-профілів родичів безвісти зниклих осіб. За перший квартал 2023 року було встановлено 1700 збігів між ДНК-профілями, а за весь період дії воєнного стану 6180 збігів, що стали підставою для призначення майбутніх порівняльних судових експертиз для подальшої ДНК-ідентифікації. За період дії воєнного стану на території України установами Експертної служби МВС виконано більш ніж 20000 судових молекулярно-генетичних експертиз та досліджено близько 50000 об'єктів [5].

Також, варто зазначити, що Міністерство внутрішніх справ України оголосило про збір зразків ДНК українців, які зараз вимушено перебувають за кордоном. Мова йде про збір ДНК-профілів для упізнання тіл людей, які, можливо, загинули, внаслідок російської агресії. Громадяни, які перебувають за кордоном, мають змогу записатися для здачі ДНК-зразків з метою пошуку та ідентифікації родичів, які є зниклими безвісти. Заступник Міністра внутрішніх справ України Леонід Тимченко зазначив, що наразі у шести країнах Європейського Союзу у підрозділах ДП «Документ» Державної міграційної служби України створюються можливості для здачі зразків букального епітелію. У подальшому ці ДНК-профілі будуть передані до уповноважених органів системи МВС. Відбір зразків проводили восени минулого року на території Польщі та Німеччини, але залежно від кількості поданих заявок та від територіальності МВС буде надавати можливість здавати такі зразки на території Чехії, Словаччини, Італії або Іспанії, а також на території Туреччини. Як зазначив заступник Міністра, на даний час в Єдиному реєстрі осіб зниклих безвісти, який адмініструє МВС, знаходиться 17 тисяч осіб. Відповідно видано 17 тисяч витягів із вказаного реєстру [6].

Отже, робота з геномною інформацією людини надає великі переваги в розслідуванні злочинів, але найголовніше, що саме робота з геномною інформацією людини в воєнний час дасть змогу багатьом службам пришвидшити процес ідентифікації загиблих або зниклих безвісти осіб. Також, процес ідентифікації осіб пришвидшиться завдяки тому, що українці, які перебувають за кордоном, мають змогу записатися для здачі ДНК-зразків з метою пошуку та ідентифікації родичів, які є зниклими безвісти. Україна кожного дня працює пошуком та ідентифікацією своїх громадян і саме ДНК-ідентифікація відіграє важливу роль в цьому непростому процесі.

Список використаних джерел

1. Симоненко О. Державна реєстрація геномною інформації людини: користь та небезпека // Громадська думка про правотворення.

2023. URL: https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/informacijni_resursi/Simonenko_GD_1_2023.pdf.

2. Навіщо влада хоче збирати геному інформацію. URL: <https://parlament.org.ua/2022/07/18/navishho-vlada-hoche-zbirati-genomnu-informatsiyu/>.

3. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>.

4. Геномна інформація людини (ДНК): облік в умовах воєнного стану та ризику під час обробки. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/henomna-informatsiia-liudyny-dnk-oblik-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-ryzyku-pid-chas-obrobky/>.

5. Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції: Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану, Київ, 30 березня 2023, С 20–23.

6. Забір зразків ДНК за кордоном для пошуку зниклих безвісти в Україні. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/15583.html>.

Бескеткіна Марина Юрївна,

здобувач вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Злагода Ольга Валерїївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової

діяльності Національної академії внутрішніх

справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ЙОГО ЧАСТИН

Конституція України визначила захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки найважливішою функцією держави, реалізація якої покладається на правоохоронні органи [1]. Система таких органів будується таким чином, щоб комплексно забезпечити захист національної безпеки та публічного порядку, охорону життя і здоров'я громадян, їх прав, свобод та законних інтересів.

Згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан [4], під час якого досі залишається актуальним питання посилення роботи правоохоронних органів у своїй більшості оперативних працівників з розшуку осіб зниклих безвісти, ідентифікації невідомих трупів або їх частин.